



Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies

Year: 8, Number: 29, p. 185-196, Autumn 2024

İmparatorluk Dönemi Doğu Asya'da Uluslararası İlişkiler: Çin'in Haraç Sistemi

Imperial Period in East Asia International Relations: China's Tribute System

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
01/07/2024

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
24/09/2024

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
30/09/2024

Asya Studies

Fatih Beyaz

fatihbeyaz9994@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5189-6631

Öz

Bu makale, Han hanedanlığından Qing hanedanlığına kadar Doğu Asya'da uluslararası ilişkiler ve diplomasi için önemli bir model olarak Çin haraç sistemini incelemektedir. Bu sistemin bölgenin diplomatik uygulamalarını ve uluslararası ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini araştırıyor ve haraç sisteminin hiyerarşik ancak istikrarlı ve karşılıklı yarar sağlayan bir düzen oluşturduğunu öne sürüyor. Sistemin kültürel üstünlüğe, ahlaki otoriteye ve yumuşak güce dayanması, Vestfalya düzeninin güç dengeleme yaklaşımının tersine, sık sık askeri müdahale olmaksızın bölgesel istikrara katkıda bulunduğu değerlendirilmektedir. Çalışma, Çin haraç sistemi ile Vestfalya sisteminin ideolojik, kültürel ve pratik temellerini inceleyerek karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır. Çin'in hegemonik konumunu nasıl koruduğunu ve ticaret, kültürel alışveriş ve diplomatik ritüeller yoluyla bölgesel istikrarı nasıl desteklediğini vurgulamaktadır. Bu araştırma, Batılı olmayan tarihsel deneyimlerin ve teorik çerçevelerin küresel diplomasi tartışmalarına dahil edilmesini savunarak, uluslararası ilişkiler teorisinde Avrupa merkezli perspektiflere alternatif sunmaktadır. Makale, hiyerarşik düşünceyi, egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerini vurgulayarak, Çin haraç sisteminin çağdaş Çin diplomatik uygulamaları üzerindeki kalıcı etkisinin altını çizmektedir. Haraç sistemini Vestfalya düzeniyle yan yana getiren bu çalışma, farklı kültürel ve tarihi bağlamların uluslararası ilişkiler teorisini ve uygulamasını nasıl şekillendirdiğinin yeniden değerlendirilmesini teşvik ediyor. Doğu Asya deneyiminden elde edilen içgörüler, küresel diplomasi için değerli dersler sunuyor ve alternatif uluslararası düzen modellerinin devletler arasında istikrarı ve iş birliğini etkili bir şekilde destekleyebileceğini öne sürüyor.

Anahtar Kelimeler: Çin, Haraç Sistemi, Doğu Asya, Hiyerarşi, Vestfalya Düzeni

Abstract

This article examines the Chinese tribute system as an important model for international relations and diplomacy in East Asia from the Han Dynasty to the Qing Dynasty. It explores how this system shaped the region's diplomatic practices and international relations and argues that the tribute system created a hierarchical yet stable and mutually beneficial order. It argues that the system's reliance on cultural superiority, moral authority and soft power contributes to regional stability without frequent military intervention, in contrast to the Westphalian order's power-balancing approach. The study provides a comparative analysis of the Chinese tribute system and the Westphalian system, examining their ideological, cultural and practical foundations. It emphasises how China maintains its hegemonic position and promotes regional stability through trade, cultural exchange and diplomatic rituals. This research offers an alternative to Eurocentric perspectives in international relations theory, arguing for the inclusion of non-Western historical experiences and theoretical frameworks in discussions of global diplomacy. By emphasising hierarchical thinking and the principles of sovereignty and non-interference, the article underlines the enduring influence of the Chinese tribute system on contemporary Chinese diplomatic practices. By juxtaposing the tribute system with the Westphalian order, this study encourages a reassessment of how different cultural and historical contexts shape the theory and practice of international relations. Insights from the East Asian experience offer valuable lessons for global diplomacy and suggest that alternative models of international order can effectively promote stability and cooperation among states.

Keywords: China, Tribute System, East Asia, Hierarchy, Westphalian Order

Atf Bilgisi / Citation Information

Beyaz, F. (2024). İmparatorluk dönemi Doğu Asya'da uluslararası ilişkiler: Çin'in haraç sistemi. *Asya Studies*, 8(29), 185-196. <https://doi.org/10.31455/asya.1508660>

GİRİŞ

Bu makale, Han hanedanından (MÖ 206 - MS 220) Qing hanedanına (1644 - 1912) kadar Doğu Asya'da uluslararası ilişkiler ve diplomasi için önemli bir model olan Çin haraç sisteminin tarihsel ve kavramsal çerçevesini incelemektedir. Bu çalışmaya yön veren araştırma sorusu, Çin'in haraç sisteminin Doğu Asya'daki uluslararası ilişkileri ve diplomatik uygulamaları nasıl şekillendirdiğidir.

Bu çalışmanın hipotezi, Çin haraç sisteminin Doğu Asya'da hiyerarşik, ancak istikrarlı ve karşılıklı yarar sağlayan bir düzen kurduğunu varsaymaktadır. Haraç sisteminin kültürel üstünlüğe, ahlaki otoriteye ve yumuşak güce yaptığı vurgunun, doğrudan askeri müdahale olmadan bölgesel istikrarı ve diplomatik ilişkileri kolaylaştırdığını ve Vestfalya düzeninin güç dengeleme yaklaşımına alternatif bir model sunduğunu öne sürüyor.

Bu araştırma iki farklı uluslararası sistemin karşılaştırmalı analizini sunmaktadır: Çin haraç sistemi ve Vestfalya sistemi. Haraç sisteminin ideolojik, kültürel ve pratik temellerini araştıran bu çalışma, Çin'in hegemonik konumunu nasıl koruduğunu ve bölgesel istikrarı nasıl desteklediğini aydınlatıyor. Ticareti, kültürel alışverişi ve diplomatik ilişkileri teşvik etmedeki rolünü vurgulayarak haraç sisteminin nüanslarını ve karmaşıklığını vurguluyor.

Çalışma, uluslararası ilişkiler teorisine hâkim olan Avrupa merkezli bakış açılarına meydan okuyarak mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır. Batılı olmayan tarihsel deneyimleri ve teorik çerçeveleri küresel diplomasi ve uluslararası sistemlere ilişkin söylemlere dahil etme ihtiyacının altını çiziyor. Bu araştırma, Doğu Asya'nın uluslararası ilişkilerine ilişkin anlayışımızı zenginleştiriyor ve Çin'in dış politikaya tarihsel yaklaşımına dair değerli bilgiler sağlayarak, çağdaş Çin diplomatik uygulamalarını analiz etmek için daha geniş bir bağlam sunuyor. Çalışma, haraç sistemini Vestfalya düzeniyle yan yana getirerek, farklı kültürel ve tarihi bağlamların uluslararası ilişkiler teorisini ve uygulamasını nasıl şekillendirdiğinin yeniden değerlendirilmesini de teşvik ediyor.

HARAÇ SİSTEMİ'NİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Çin'in haraç sistemi, Han hanedanlığından (MÖ 206 - MS 220) Qing hanedanına (1644 - 1912) kadar bölgede önemli bir rol oynayan uluslararası ilişkiler ve diplomasi için bir çerçevesi olmuştur. Bu sistem, Çin'in komşu devletlerle nasıl etkileşime girdiğini tanımlayan, merkezde Çin olmak üzere hiyerarşik bir düzen kurmuştur. Uluslararası politika ve küresel düzen açısından geleneksel Çin, modern dünyadan önemli ölçüde farklı görüşlere sahip olmuştur. Tarih boyunca Çin, hem komşu ülkelerle yaptığı siyasi ve askeri mücadelelerde hem de sınırları dışındaki hükümetlerle olan etkileşimlerinde bu devletlerin halklarından "Barbar Milletler" olarak söz etmiştir (Beyaz, 2023). Antik Yunan ve Roma halklarının kendilerinden uzakta yaşayan insanları tanımlamak için kullandıkları "barbar" kelimesi ile Antik Çin'in merkezi otoriteden uzakta yaşayan topluluklar için "barbar" ifadesini kullanımı da bir bakıma bu kavramla karşılaştırılabilir. Fakat modern sözlüklere göre "barbarlar" aslında "vahşi", "kaba", "şiddete meyilli" vb. anlamlarda kullanılmaktadır. Fakat Çin'in "barbar" tabirini kullanımı güçlü bir merkezi siyasi örgüt etrafında birleşmeyi başaramayan topluluklar anlamındadır (Bayram & Emiroğlu, 2020)

Milattan önceki devirlerden 20. yüzyıla kadar Çin, ilk devlet teşkilatlanmasından itibaren dış ilişkilerin yürütülmesi noktasında haraççı ilişki biçimine temel oluşturacak bir yöntem ile hareket etmiştir. İlk Çin hanedanı için kullanılan Xia kelimesi, "has Çinli" olduklarını iddia eden Sarı Irmak havzasının güneyinde yaşayan insanların kendilerini di, man, rong ve yi gibi "daha az Çinli" kabul ettikleri çevre halklardan ayırt etmek için kullandıkları bir ifade olmuştur. Kendilerini "Has Çinliler" olarak tanımlayan topluluklar uzak çevredeki halkları eşit statüde diplomatik ilişki kurulacak birimler olarak görmemişlerdir. Bu toplulukların hem siyasal hem de kültürel olarak Çin'e tâbi olması gereken halklar olduğu belirtilmiştir (Bayram & Emiroğlu, 2020).

Çin'in kendisini evrenin merkezi olarak kabul ettiği inancı bölgesel meşruiyetinin temel kaynağını oluşturmaktaydı. Kendisini dünyanın merkezi olarak algılayan Çin, diğer ülkeler kendilerini isimlendirirken ya da tanımlarken coğrafi sınır vb. ölçütler kullanıyorken Çin, kendisini Zhongguo (中国), yani "Orta Krallık" ya da "Merkez Ülke" olarak isimlendirmekteydi. Çin merkezli bir bakış açısı, Çinlilerin çevreleriyle ve Çinli olmayan insanlarla olan bağlantılarını etkilemiştir. Dış ilişkiler Çinliler tarafından Çin devleti ve toplumunda sergilenen sosyal ve politik değerlerin dışı dönük bir aynası olarak görülmekteydi. Bu çerçevede Çin'in uluslararası ilişkileri de kendi toplumu gibi hiyerarşikti ve eşitlikçi değildi. Çin merkezli hiyerarşik sistem, İmparator'un sözde sonsuz erişimine dayanan küresel bir düzendi. "Göğün Altındaki Her Şey"e hükmeden imparator, tüm insanlığı kapsayan "mutlak ve evrensel bir siyasi

ve kültürel hiyerarşinin zirvesi" olarak görülmekteydi. Çin'in, kültürel ihtişamı ve ekonomik zenginliğiyle diğer kültürleri baştan çıkararak ve ardından onları "gökyüzü altındaki uyum" ideale ulaşacak şekilde kontrol ederek düzeni koruyabileceğine inanılmaktaydı (Akdağ, 2022).

Çinliler küresel düzeni evrensel hiyerarşinin bir aynası olarak görmekteydiler. Hiçbir toplumun Çin'le eşit düzeyde olmadığına, aksine bir şekilde onunla bağlantılı olduğuna inanılmaktaydı. Diğer siyasi grupların liderleri eşit egemenler olarak görülmemekteydiler. Devletler arası ilişkiler olarak da bilinen diplomasi, eşit egemenler arasındaki bağlantılardan ziyade, küresel düzende diğer kültürlerin Çin karşısındaki konumlarını güçlendiren dikkatlice planlanmış bir dizi törenden meydana gelmekteydi. Böylece, eski Çin'de dış ilişkiler, Çin'e karşı bağılıkların ölçüsünü belirleyen "Ritüeller Bakanlığı" ve göçebe gruplarla etkileşimleri yöneten "Sınır İşleri Dairesi" tarafından yönetilmekteydi (Kissinger, 2014). Çin imparatoru göğün oğlu olarak kabul edildiğinden doğası gereği diğer tüm ulusların sorumlusu olarak görülmüştür. Diğer ulusların yöneticileri, Çin imparatorunun atanmış delegeleri olarak görülmekteydi. Çünkü Çin imparatorunun göğün altındaki tüm insanlardan sorumlu olduğu düşünülmekteydi (Akdağ, 2022). Haraç sistemi siyasi bir düzenlemeden daha fazlasıydı. Zamanın kültürel ve kozmolojik inançlarına derinden gömülü bir sistem olmuştur. Bu, Çin imparatorunun "Göğün Oğlu" olarak görüldüğü ve katılımcı devletlerin eylemlerinin bu inanç sisteminin tezahürleri olduğu kolektif bir hayal gücünü yansıtmaktadır (Lee, 2021).

MÖ 3. yüzyıldan MS 19. yüzyıl ortalarına kadar sürdürülen haraç sistemi, tek tarafın kazanç elde etmesini gözetken bir mantığa dayanmamaktadır. Aksine, bu sistem modern dönemde sıkça kullanılan karşılıklı "kazan-kazan" ilişkisinin farklı bir tarihsel versiyonu olarak kabul edilebilir. Haraç sistemine dahil olan devletler, Çin imparatoru tarafından onaylanmaları gerekmekte ve Çin'in üstünlüğünü kabul ettiklerinin göstergesi olarak Çin takvimini kullanmaları gerekmekteydi. Bu devletler, genellikle kendi ürettikleri şeylerden kendi istekleriyle Çin'e haraç getirirlerdi. Bu ülkeler sıklıkla Çin'e kendi ürettikleri ürünlerden haraç verirlerdi. Haraç heyetleri, Çin'e getirdikleri mallardan çok daha değerli olan Çin malları ile evlerine dönerlerdi. Haraç sistemine tabi devletler bu ittifakı, iş birliklerine duyulan takdirin bir göstergesi olarak görmekteydiler. Örneğin Moğollar, Çin'e gönderdikleri haraç elçilerinin pahalı ve değerli mallarla birlikte geri dönmesini, Çin'in kuzey sınır güvenliğini sağlamanın bir karşılığı olarak görürlerdi. Ayrıca Çin, haraç getiren yabancıların haraç sistemine bağılılığını sürdürerek bir yandan bu barbarları uygarlaştırdığını diğer yandan da Çin'i işgal etme girişimlerini engellediğini savunmaktadır. Bu anlamda haraç sistemi, Çin'i dış saldırılara karşı koruyan bir savunma mekanizması işlevi görmektedir. Hami bir güç olması nedeniyle de bir saldırı durumunda haraç devletleri de Çin'den yardım isteyebilirdi (Bayram & Emiroğlu, 2020).

Çin'in komşu ülkelerle olan ilişkilerinde haraç sistemine başvurduğu herkesçe kabul edilse de tüm devletlerle ilişkilerinin haraç sisteminin temel varsayımlarına göre işlediği söylenemez. Hemen hemen her milletle ilişkileri birbirinden farklılık göstermektedir (Westad, 2013). Eski Çin geleneğinde, dünya düzeni iç düzenin aynası olarak görülürdü. İç toplumsal yapıda var olan hiyerarşi, uluslararası arenada da benzer şekilde kabul edilirdi. Bu hiyerarşik toplumsal yapı anlayışı yalnızca Çin'e özgü değildi; birçok Asya toplumunda da mevcuttu. Çin'de her ne kadar hiyerarşik bir toplum yapısı olsa da toplumsal hiyerarşi hiçbir zaman Hindistan ve Japonya'daki kadar keskin olmamıştır (Akdağ, 2022).

Haraç sisteminin kökleri Konfüçyüsçü düşünceye dayanmaktadır. John Fairbank'e göre Konfüçyüsçülük, erdemli bir bilge hükümdar tarafından yönetilen hiyerarşik bir siyasi ve sosyal düzen tasavvur eder. Bu iç düzen, Çin'in merkezde olduğu haraç sistemi biçiminde dış ilişkilere yansıtılıyordu. Hiyerarşi, Konfüçyüsçülere göre doğal düzenin bir parçasıydı ve huzur ile düzenin kaynağıydı. Xunzi, hiyerarşi olmadan toplumun düzenli olamayacağını belirtir. Konfüçyüs, ahlaki erdemün gücüne inanıyordu ve erdemli bir hükümdarın, askeri baskı olmadan, halkın ve diğer devletlerin itaatini çekeceğini düşünüyordu. Bilge bir hükümdarın yönettiği dünyada, devletler hiyerarşik bir düzen içinde yer alır ve Çin'in görkeminden etkilenen yabancı devletler gönüllü olarak Çin sarayına haraç gönderirdi. Haraç ödeyen devletler, Çin imparatorundan imparatorluk atama patentini alır ve belirli ritüeller gerçekleştirerek Çin imparatoruna teslimiyetlerini ifade ederdi. Bu ritüeller, Konfüçyüsçü düşünceye göre, ahlaki mükemmelliğe ulaşmak için gereklidi ve evrenin uyumunu simgeliyordu (Wang, 2013).

Doğu Asya'daki Haraç Sistemi, güç dinamiklerinin etkisiyle şekillenmiştir. Çin'in üstün askeri, ekonomik ve kültürel gücü, bölgedeki hegemonyasını ve diğer devletlerin haraç ödeyerek bu üstünlüğü tanımasını sağlamıştır. Güç asimetrisi, hiyerarşik yapıyı pekiştirirken, zayıf devletler çatışmayı önlemek ve ekonomik fayda sağlamak için Çin'e boyun eğmiştir. Haraç göndermek, küçük devletlerin prestij ve statülerini artırma yolu olmuştur. Moğollar ve Mançular gibi göçebe yönetimlerin askeri gücü, sistemin

dinamiklerini etkilemiştir. Zamanla, yeni hanedanların yükselişi ve dış istilalar gibi değişimler, haraç sisteminin işleyişinde ayarlamalara yol açmıştır. Bu şekilde, hegemonya, asimetri, prestij ve Konfüçyüsçü idealler, tarihi Doğu Asya'daki diplomatik etkileşimleri ve hiyerarşiyi biçimlendirmiştir (Wang, 2013).

Haraç sistemi, Çin'in komşu ülkelerle hiyerarşik ilişkiler kurmak ve sürdürmek için kullandığı diplomatik bir çerçeve olmuştur. Bu sistem aracılığıyla yabancı unsurların boyun eğmeleri ve saygılarını simgeleyen haraç sunarak Çin imparatorunun otoritesini kabul etmeleri sağlanmıştır. Sistem aynı zamanda imparatorun erişimini ve gücünü sergileyerek yabancı unsurların Çin'in siyasi alanına dahil edilmesini de kolaylaştırmıştır. Ayrıca barışçıl ilişkileri ve sınır istikrarını sağlamak için de kullanılmıştır. Haraç değişiminin ekonomik yönleri olsa da asıl odak noktası siyasi teslimiyet ve Çin imparatorluk otoritesinin tanınmasıydı. Genel olarak haraç sistemi, Çin'in bölgede hakimiyetini savunması ve düzeni sağlaması için bir araç olmuştur (Selbitschka, 2015).

HARAÇ SİSTEMİ'NİN İŞLEYİŞİ VE MEKANİZMALARI

Doğu Asya'daki üç büyük gücün ve aslında sistemin geri kalanının çoğunun büyük ölçekte savaş yürütebilecek askeri ve teknolojik kapasiteye sahip olmalarına rağmen, bu kadar uzun bir süre boyunca barış içinde bir arada yaşayabilmeleri, şu cümleyi gündeme getiriyor: Doğu Asya uluslararası ilişkilerinde istikrar normdu. Aslında, 1368'den 1842'ye kadar (Ming hanedanlığının kuruluşundan İngiltere ile Çin arasındaki Afyon Savaşlarına kadar) Çin, Kore, Vietnam ve Japonya arasında yalnızca iki savaş vardı: Çin'in Vietnam'ı işgali (1407-28) ve Japonya'nın Vietnam'ı işgali (1407-28). Kore'nin işgali (1592-8). Bu dört büyük bölgesel ve merkezi devlet birbirleriyle barışçıl ve uzun süreli ilişkiler geliştirdi. Bu devletler güçlendikçe ilişkileri de daha istikrarlı hale geldi. Çin açıkça sistemdeki baskın askeri, kültürel ve ekonomik gücü, ancak hedefleri yerleşik komşu devletlere karşı genişlemeyi içermiyordu. On dördüncü yüzyıla gelindiğinde bu Çinleşmiş devletler, Çin'in açıkça hegemon olduğu ve eşitsizlik varsayımına sahip olduğu 'haraç sistemi' olarak bilinen bir dizi uluslararası kural ve kurum geliştirmişlerdi; bu da net bir hiyerarşi ve çok uzun bir barışla sonuçlandı. On dördüncü yüzyıla gelindiğinde dört büyük bölgesel ve merkezi Doğu Asya devleti, Çin'in egemen güç olduğu haraç sistemi aracılığıyla istikrarlı ve barışçıl ilişkiler geliştirmişti. Bu sistem, daha küçük Çinleştirilmiş devletlere ekonomik, diplomatik ve kültürel açıdan fayda sağlayan açık bir hiyerarşi ve uzun süreli bir barış kurdu. Bu devletler ise Çin uygulamalarını taklit etti ve Çin'in merkeziliğini kabul etti. Haraç sistemi meşru otorite ile maddi gücü birleştirerek Çin'in itaatkâr ikincil devletleri istismar etmemesini sağlıyordu. Biçimsel eşitliği vurgulayan ve sık sık çatışmaların yaşandığı Avrupa Vestfalya sisteminin aksine, Doğu Asya haraç sistemi biçimsel eşitsizliği ve istikrarı vurguluyordu. Bu tarihsel deneyim, farklı uluslararası ilişkiler dinamiklerini öne çıkarıyor, hiyerarşilerin ve düzenin istikrara yol açabileceğini gösteriyor ve çağdaş uluslararası sistemlere dair içgörüler sunuyordu (Kang, 2012).

Haraç sistemi, medeniyet ve barbarlığın anahtar kavramlar olduğu Konfüçyüsçü dünya görüşüne derinlemesine yerleşmiş olduğundan, modern Batı terimleri kullanılarak tam olarak açıklanamaz. Bu sistemde birbirine karıştırılmaması gereken iki farklı uygulama haraç ve ticarettir. Haraç ve ticaret karmaşık bir şekilde bağlantılı ancak farklı süreçler olmuştur. Haraç sunumu, yabancı yöneticilerin Çin imparatoruna bağlılığını simgeleyen resmi bir eylemdi. Bununla birlikte, pratik bir değişim aracı olarak hizmet eden bu haraç misyonlarını genellikle ticaret takip etmiştir. Bu ikilik, haracın siyasi teslimiyeti simgelediği ve ticaretin ekonomik alışverişleri kolaylaştırdığı haraç-ticaret yelpazesinde vurgulanmaktadır. Nitekim haraç veren devletlerin Çin'de ticari olarak imtiyazlar elde etmesi ticari faaliyetlerin yoğun olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. Haraç misyonları sadece törensel değil, aynı zamanda ekonomik önem de taşımaktaydı. İmparatorun haraççılara verdiği hediyeler çoğu zaman alınan haracın değerini aşmaktaydı. Haracın temel değeri imparatorun üstünlüğünü ve kozmik rolünü tesis eden bir sembol olsa da aynı zamanda ticareti ve diplomatik ilişkileri kolaylaştırmada pratik sonuçları olmuştur. Haraç sistemi, komşu toplumların Çin imparatoru merkezli hiyerarşik bir düzende entegre edilmesine yardımcı olmuş, çatışmaları azaltmış ve ticaret için düzenlenmiş karşılıklı bağımlılık derecesinde bir ortam sağlamıştır (Mancall, 1968).

Yüksek eğitilmiş bir prosedürün dikkatli incelemesi altında yetiştirilen Konfüçyüsçü bürokrasi, uyumlu ve hiyerarşik bir yönetim sistemi olan haraç düzenini denetlemiştir (Kennedy, 2002). Haraç sisteminin temel amacı, yeni ticari girişimler peşinde koşmak veya askeri hakimiyeti artırmaktan ziyade itaati teşvik etmek olmuştur. Çin bu stratejiyi öncelikle psikolojik üstünlük kurmak için kullanmıştır. Çin, askeri açıdan zayıf olduğu dönemlerde bile ekonomik refahı ve siyasi ihtiyat kültürü sayesinde siyasi, ekonomik ve kültürel nüfuzunu koruyabilmeyi başarmıştır (Kissinger, 2014).

Çin'in haraç sistemini benimsemesinin başlıca motivasyonlarından biri, Çin'in güvenliğini sağlamak için komşu kabilelerle olumlu ilişkiler sürdürmenin önemini vurgulayan güvenlik stratejisi olmuştur. Çin, yakın çevresinde düzen ve istikrarı sağlayarak bu bölgelerden istikrarsızlığın yayılmasını engellemeyi hedeflemiş ve dış tehditler merkeze ulaşmadan çevre bölgelere müdahale edebilmiştir. Çin ile şantaj ilişkileri aynı zamanda söz konusu ülkelerin yönetici elitlerine, güç ve statülerini korumalarına yardımcı olarak fayda sağlamıştır. Siyasi aktörler açısından haraç sistemi, iç meşruiyetin sağlanması ve sürdürülmesi açısından faydalı görülmüştür. Çin'in ekonomik gelişimi ve kültürel çekiciliği nedeniyle komşu ülkelerin haraç sistemine dahil olması bir anlamda bir cazibenin neticesi olmuştur. Çin imparatorunun unvanlar vermesi, yerel yöneticilere ülkelerindeki en yüksek otorite olarak tanınma ve onay vermenin yanı sıra gerektiğinde onları destekleme ve koruma sorumluluğunu da sağlamıştır. Haraç sistemindeki ülkelerin öncelikleri farklılık göstermiştir. Bazıları Çin'le ticareti kolaylaştırmak için haraç öderken, diğerleri komşularından gelen saldırılara karşı Çin'den koruma talep etmiştir. Haraç sistemine girmek rakipleri caydırarak ve bir koruma kalkanı sağlayabilmekteydi. Çin'i belli bir mesafede tutmak, kendilerinden uzak tutmak ya da sırf onlardan emin olmak için bazı milletler onlara haraç ödeme yoluna başvurmuşlardır. Sonuçta sistem, belirsizliği azaltarak, Çin'in davranışını tahmin edip sınırlandırarak daha küçük güçlere avantaj sağlayarak göreceli bir güven ortamı oluşturmuştur. Hakim gücün eylemlerine ilişkin beklentileri istikrara kavuşturan haraç sistemi, düzenin korunmasına ve diğer güçlerin eylemlerinin hafifletilmesine yardımcı olmuştur (Akdağ, 2022).

Meşru otorite ve maddi güç temeli üzerine inşa edilen haraç sistemi, normatif bir toplumsal düzen tasavvuru üzerine inşa edilmiştir. Bu sistem, Çin'in otoritesini kabul eden ikincil devletlerin istismar edilmeyeceğine dair güvenceler içermekteydi. Bu hiyerarşik çerçeve içerisinde Çin'in hakimiyeti tipik olarak rakipsiz ve normatif olmuştur. Doğu Asya'da güçlü bir varlık olmasına rağmen Çin, nadiren yayılcı bir politika izlemiş ve nadiren baskı araçlarına başvurmuştur. Çinli liderler için savaşın daha az kârlı ve oldukça riskli görülmesi, daha barışçıl seçenekleri barındıran haraç sistemi ve bu sistemin en önemli araçlarından biri olan ticaret daha çekici bir seçenek haline getirmiştir. Ticaret, malların barışçıl bir şekilde edinilmesine olanak sağlayarak Çin ile komşuları arasındaki düşmanlığın azaltılmasına yardımcı olmuştur. Haraç sisteminin büyükelçileri, siyasi ve diplomatik ilişkileri istikrara kavuşturmak, istihbarat sağlamak, ticari düzenlemeleri şekillendirmek ve kültürel alışverişi kolaylaştırmak gibi birçok görevi yerine getirmekteydiler. Çin'in hiyerarşik üstünlüğünü kabul etmeleri karşılığında diğer devletlere meşruiyet ve ticari ayrıcalıklar sunulmaktaydı. Siyasi tanınma ve askeri yardım da bu ilişkilerin temel bileşenleriydi. Sonuç olarak, haraç sistemi önemli bir ekonomik öneme sahip olmakla birlikte, aynı zamanda önemli siyasi ve askeri faydalar da sağlamaktaydı (Akdağ, 2022). Çin ve barbarlar arasındaki ticaret, resmi ve gayri resmi kanalları, haraç verme ritüellerini ve sınır bölgelerindeki ticareti kapsayarak karmaşık bir ticaret ağı oluşturmuştur. Ticaret, her iki taraf için de önemli bir gelir kaynağı olmuş ve aynı zamanda siyasi ve diplomatik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Mancall, 1968).

Çin'in haraç sisteminin uygulanması ve onun erken modern Doğu Asya'da bir diplomasi aracı olarak rolü, Çin ile komşu devletler arasındaki etkileşimleri yöneten yapılandırılmış bir dizi uygulama ve ritüeli içermekteydi.

Haraç sistemi, Çin'in zirvede olduğu ve onu Çin'e haraç ödeyen ikincil devletlerin takip ettiği hiyerarşik bir yapıya dayanmaktaydı. Çin ile diplomatik ilişki kurmak isteyen devletler, Çin'in bölgedeki üstünlüğünü ve hegemonyasını kabul etmek zorundaydı. Hiyerarşinin bu kabulü haraç sisteminin önemli bir yönü ve uygulaması olmuştur. Haraç sistemine katılan devletler düzenli aralıklarla Çin sarayına haraç misyonları gönderirlerdi. Bu misyonlar Çin imparatoruna hediyeler, mektuplar ve sembolik adaklar taşıyan elçilerden oluşmaktaydı. Haraç misyonları, vasal devletin Çin'e olan sadakatini ve saygısını yeniden teyit eden resmi bir diplomatik jest olarak hizmet etmekteydiler. Haraç sistemi, Çin ile komşu devletler arasındaki kültürel alışverişi ve entelektüel etkileşimi kolaylaştırmıştır. Haraç misyonları genellikle kültürel alışverişte bulunan, bilgi paylaşımında bulunan ve farklı toplumlar arasında anlayışı geliştiren akademisyenler, bürokratlar, tercümanlar, memurlar, doktorlar, vekiller, elçiler, asistanlar ve yüzlerce kişiden oluşan gruplardan oluşmuşlardır. Haraç sistemi, devletler arasındaki etkileşimleri yöneten ayrıntılı diplomatik ritüelleri ve protokolleri içermekteydi. Çin imparatorunun önünde secde etmek, haraç eşyaları sunmak ve belirli görgü kurallarını takip etmek gibi bu ritüeller, Çin'in otoritesine saygıyı ve teslimiyeti simgeliyordu. Devletler bu ritüellere bağlı kalarak Çin ile barışçıl ilişkiler sürdürme konusundaki istekliliğini göstermişlerdir. Haraç sistemi, Çin ile vasal devletler arasındaki meşruluğun ve egemenliğin karşılıklı tanınmasını vurgulamaktaydı. Çin, komşu devletlerden haraç kabul ederek bu devletlerin egemenliğini tanımakta ve onlara Çin pazarlarına erişim ve Çin şemsiyesi altında korunma

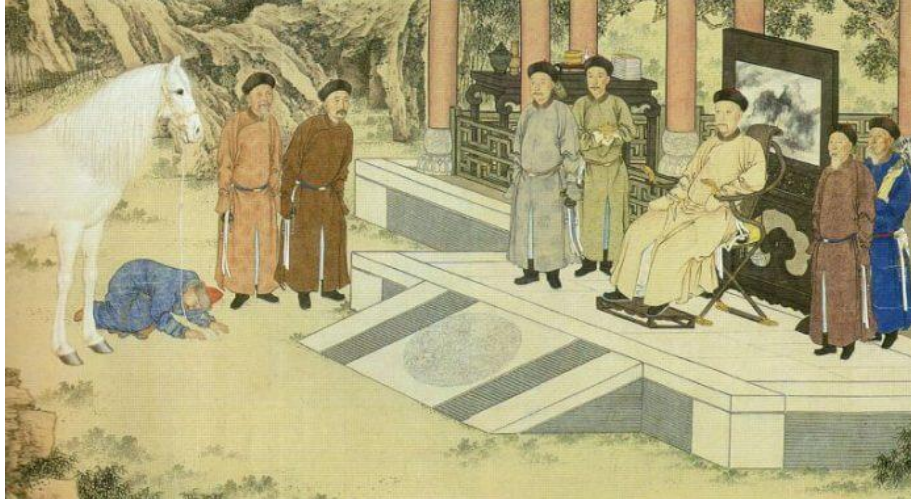
gibi belirli hak ve ayrıcalıklar vermekteydi. Haraç sistemi, bölgede istikrar ve düzeni teşvik ederek bir diplomasi aracı olarak hizmet etmiştir. Haraç sisteminin yerleşik normlarına ve uygulamalarına bağlı kalarak devletler, çatışmalardan kaçınabilir, Çin ve diğer komşu devletlerle barışçıl ilişkileri sürdürebilirdi. Sistem, diplomatik ilişkilerin yönetilmesi ve anlaşmazlıkların yerleşik kanallar aracılığıyla çözülmesi için bir çerçeve sağlamıştır (Kang, 2012).

Haraç sistemi, Doğu Asya'da istikrarı ve düzeni korumanın bir aracı olarak işlev görmüştür. Uluslararası ilişkilere yönelik net beklentiler ve protokoller oluşturarak çatışma olasılığını azaltmıştır. Sistem, Çin'in kültürel ve ideolojik nüfuzunu komşuları üzerinde genişletmesine olanak tanıdığı için bir yumuşak güç uygulaması olarak da görülmektedir. Haraç sistemi aracılığıyla Konfüçyüsçü değerler, Çin teknolojisi, idari uygulamalar ve kültürel ürünler Doğu Asya'ya yayılmıştır. Haraç sistemi, Çin'in komşularıyla stratejik ittifaklar kurmasına ve sürdürmesine olanak sağladı. Çin'in üstünlüğünü kabul ederek, haraç ödeyen devletler kendilerini etkili bir şekilde Çin'in şemsiyesi altına almaktaydılar. Bu da diğer güçlerin saldırganlığını caydırabilir ve kendilerine gelebilecek muhtemel saldırıları engelleyebilirdi. Öte yandan bu sistem ile Çin, çevresinde bir tampon bölge oluşturma imkânı elde etmekteydi. Haraç sisteminin hiyerarşik yapısı, çatışma çözümü için bir çerçeve sağlamıştır. Anlaşmazlıklar ortaya çıktığında, bağımlı devletler arabuluculuk için Çin mahkemesine başvurabiliyordu. Böylelikle haraç sisteminin getirmiş olduğu kazanımlardan biri de çatışmaların savaşa dönüşmesini önlemeye yardımcı bir mekanizma olmasıydı (Kauz & Rossabi, 2022). Aşağıdaki resimler İmparatorluk döneminde Çin'deki haraç ritüelini tasvir etmektedir.

Resim 1: Çin İmparatoruna Haraç Ritüelini Gerçekleştiren Elçi Tasviri



Resim 2: Çin İmparatoruna Haraç Ritüelini Gerçekleştiren Elçi Tasviri



HARAÇ SİSTEMİ'NDEKİ DEVLETLERLE İLİŞKİLER: JAPONYA ÖRNEĞİ

İlk yüzyıllarda Çinliler Japonya'dan Wo kuo, yani "Cücelerin Ülkesi", halkından ise "Cüce Köleler" olarak söz etmişlerdir. Bu aşağılayıcı isimlendirme, Çin'in Japonya'yı aşağı ve barbar bir devlet olarak algıladığını vurgulamaktadır. Ancak MS 702'den itibaren Çin kaynaklarının Japonların kendilerine taktığı Jih-pen (Nippon) terimini kullanmaya başladığı görülür. Japonya'dan Çin'e kaydedilen en eski resmi misyon M.S. 57'de gerçekleşmiştir. "Wo kölelerinin kralı" tarafından gönderilen bu misyonu M.S. 107'de Çin sarayına 160 köle sunan bir başka misyon takip etmiştir. Bu misyonlar ara sıraydı ama önemliydi ve Japonya'nın Çin'le ilişki kurmaya yönelik ilk diplomatik girişimlerini simgelemektedir. Nitekim sunulan köleler de haracı temsil ediyordu. M.S. 618-907 yılları arası Çin-Japon ilişkileri hem iş birliğine hem de çatışmaya sahne olsa dahi Japonya, Çin'e haraç misyonları göndermeyi kesmemiştir. Bu misyonlar genellikle öğrencileri ve Budist rahipleri içeriyordu ve Japonya'nın Çin kültürü ve dininden öğrenmeye olan ilgisini vurgulamaktaydı. Hediyeler ve bölgesel nesnelere dolu Japon misyonları, olumlu diplomatik bağları sürdürme ve Çin'in ileri medeniyetinden ders alma niyetlerinin altını çizmekteydi (Bielenstein, 2005).

Tarihsel olarak Çin ve Japonya'nın hem işbirlikçi hem de çatışmalı etkileşimleri olmuştur. Japonya'nın Çin'e itaat göstergesi olarak haraç ödediği haraç sistemi, belirli dönemlerde ilişkilerinin önemli bir yönünü oluşturmaktaydı. Çin, baskın bir bölgesel güç olarak, Japonya'yı genellikle bağımlı bir devlet olarak görmekteydi. Ancak Japonya'nın özellikle Tokugawa döneminde (1603-1868) ekonomisini güçlendirme ve bağımsızlığını savunma çabaları, iki ülke arasındaki güç dinamiklerinde kaymalara yol açmıştır. Qing hanedanlığı (1644-1911) döneminde Çin'in Japonya ile ilişkileri, Qing imparatorlarının deniz komşularına yönelik politikalarından etkilenmekteydi. Kangxi ve Yongzheng gibi imparatorlar Japonya'ya karşı uzlaşmadan aktif kıyı savunmasına kadar farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Tarihin belli aralıklarında çatışma ve gerginlik dönemlerine rağmen Çin ve Japonya, yüzyıllar boyunca kapsamlı ticaret ve kültürel alışverişte bulunmuştur. Bu alışverişler her iki toplumu da zenginleştirerek dil, din, sanat ve felsefe paylaşımına olanak sağlamıştır (Schottenhammer, 2023).

Çin'in diğer komşu devletlerle sürdürdüğü doğrudan haraç ilişkilerinin aksine, Çin-Japonya (Qing-Tokugawa) etkileşimleri, her iki imparatorluğun kendi egemenliklerinden ödün vermeden ortak çıkarların gözetilmesine olanak tanıyan bir strateji temelinde ilerlemiştir. Çin hegemonyasını tanımayı reddetmek, Tokugawa şogunluğunun Ming veya Qing hanedanlarıyla doğrudan diplomatik ilişkiler kuramayacağı anlamına gelmekteydi. Bunun yerine Japonya, ticaret ve diplomasi alternatif araçlar ve yeni diplomatik protokoller aracılığıyla yürütüldüğü Çin haraç sisteminin kendine özgü bir yerel çeşidini geliştirmiştir. Bu yaklaşım, Japonya'nın Çin, Kore ve Ryukyu Krallığı da dahil olmak üzere komşularıyla barışçıl ilişkileri ve sağlam ticareti sürdürmesine, aynı zamanda egemenliğini korumasına ve Çin imparatoruna doğrudan tabi olmaktan kaçınmasına olanak sağlamıştır. Ancak farklı bir versiyonu ile de olsa Çin ile çatışmaktan kaçınmak için haraç sisteminin bir parçası olmuştur (Andrade & Hang, 2016).

Çin-Japon ilişkilerini yönetmenin en önemli mekanizmalarından biri Nagazaki Çincesi tercümanlarının kullanılması olmuştur. Japonların Çin'in otoritesinden bağımsız hareket etmek adına izlediği bu yöntem ile Çin'i doğrudan karşısına almadan kendi kontrolünde gelişmeler olması yönündeki çabalarını yansıtmaktadır. Tokugawa şogunluğu, diplomatik tanınma sorunuyla doğrudan yüzleşmeden ticari düzenlemeler yapabilmek için, Çinli gemi kaptanlarına ticaret sertifikaları vermek üzere Nagazaki Çince tercüman bürosunu kullanmışlardır. Tokugawa şogunluğuna veya Qing hanedanına herhangi bir atıf yapılmayan bu sertifikalar, devlet tarafından onaylanmayan özel bir ticaret görünümü oluşturmuştur. Bu taktik, iki imparatorluk arasındaki resmi diplomatik tanınma ihtiyacını etkili bir şekilde ortadan kaldırmıştır. Qing İmparatorluğu ile Tokugawa arasındaki ilişki, tarihçi Iwai Shigeaki tarafından "sessiz diplomasi" (chinmoku gaikō) olarak tanımlanmıştır. Bu diplomasi biçimi, ilişkilerin dolaylı yollarla ve sözlü olmayan anlaşmalar yoluyla yönetilmesini içermekteydi. Bu sessiz diplomasi Çin'in ilerleyen zamanlarda güç kaybetmesi ile diğer bölgelere de yayılmaya başlamıştır. Siam, Kamboçya ve Patani'nin de aralarında bulunduğu Güneydoğu Asya devletleri, Nagasaki'ye yapılacak yarı resmi ticaret görevleri için Çinli kaptanları işe alarak shinpai sistemine katıldılar. Bu misyonlar, özel ticaret ile resmi diplomatik ilişkiler arasındaki çizgileri bulanıklaştırarak esnek ve pragmatik etkileşimlere izin veren gri alan oluşturmuştur (Andrade & Hang, 2016). Yani haraç sisteminin yetki ve gölgesinde yürütülen ticari faaliyetler gittikçe Çin'in etkisinin silikleştiği bir zemine doğru kaymıştır.

Kore ile diplomatik ilişkiler sayesinde Japonya, Çin ve Çin meseleleri hakkındaki bilgilere erişim sağlamıştır. Kore büyükelçilikleri ve Çin elçileriyle olan etkileşimler, Çin siyaseti, kültürü ve politikaları hakkında değerli bilgiler sağlamıştır. Kore aracılığıyla Çin hakkındaki bilgilere dolaylı erişim,

Japonya'nın kendi diplomatik stratejilerini yönlendirmesine ve Çin'in bölgesel meselelerdeki konumunu anlamasına yardımcı olmuştur. Japonya, Çin ile aralarındaki asimetrik gücün farkında oluşu nedeniyle Çin'in bir yandan kendi topraklarına en az müdahil olacak mesafede tutmaya çalışmış diğer yandan da Çin'de gerçekleşen tüm gelişmeleri takip etmeye çalışmıştır (Norihito, 2003).

HARAÇ SİSTEMİ İLE VESTFALYA SİSTEMİNİ KARŞILAŞTIRMA

1648'de imzalanan Vestfalya Barışı, Otuz Yıl Savaşları ve Seksen Yıl Savaşlarının sonunu işaret etmektedir. Devlet egemenliğini, diplomasiyi ve uluslararası yasaların kodlanmasını vurgulayarak modern uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu barış anlaşması, modern uluslararası diplomasi'nin ilk büyük girişimi olarak kabul edilmektedir. Vestfalya Barışı, uluslararası ilişkiler tarihinde, devletlerin etkileşim kurma ve çatışmaları çözme biçimini temelden değiştiren çok önemli bir olaydır. Devlet egemenliğine, dini hoşgörüyü ve diplomatik müzakereye verdiği önem, bugüne kadar uluslararası ilişkileri etkilemeye devam etmiştir (Patton, 2019).

Vestfalya düzeni, 1648'de Otuz Yıl Savaşlarını sonuçlandıran Vestfalya Barış anlaşmalarıyla kurulan uluslararası siyasi sistemi ifade eder. Bu düzen, devlet egemenliği, toprak bütünlüğü, devletlerin iç işlerine karışmama, devletler arasında hukuki eşitlik ve modern diplomatik uygulamalar ilkelerine dayanmaktadır. Bu, örtüşen otoriteler ve dini çatışmalarla karakterize edilen bir Orta Çağ düzeninden, egemen devletlerin uluslararası ilişkilerde birincil aktörler olduğu laik bir sisteme geçişi işaret etmektedir. Vestfalya sistemi, devletlerin kendi topraklarında üstün otoriteye, ihlal edilmemesi gereken sabit sınırlara ve dış müdahale olmadan özyönetim hakkına sahip olduğunu vurgulayarak çağdaş uluslararası hukuk ve diplomasi'nin temelini atmıştır (Spruyt, 2000).

Aynı zamanda "Vestfalya Barışı" adı verilen bir süreç Avrupa'da yeni bir siyasi düzenin oluşmasına yol açarak Katolik Kilisesi'nin etkisini azaltmış ve ulus devletlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Vestfalya, bir sonraki yüzyılda Avrupa'da göreceli barışın korunmasına yardımcı olacak bir güç dengesi kurmuştur. Bu yeni düzen, devletlerin hukuki eşitliğini teşvik etmiş, modern diplomasi ve uluslararası hukuk için emsal oluşturmuştur (Gross, 1948).

Doğu Asya'daki Haraç Sistemi ve Avrupa'daki Vestfalya Sistemi, her biri kendi bölgelerinin kültürel, politik ve tarihi bağlamlarına derinlemesine dayanan iki farklı uluslararası ilişki modelini temsil etmektedir.

Haraç Sistemi, merkezinde Çin'in yer aldığı hiyerarşik sistemdir. Kore, Japonya ve Vietnam gibi komşu devletler Çin'in haraç devletleri olarak bilinir ve bu devletler, Çin'in üstünlüğünü kabul ettiklerini simgeleyen haraç ödeme amacıyla Çin'e heyetler gönderirlerdi. Vestfalya'nın kurmuş olduğu düzen ise devlet egemenliği, toprak bütünlüğü ve devletler arasında hukuki eşitlik ilkelerine dayanmaktaydı. Bu sistem başka devletlerin içişlerine karışmamayı taahhüt etmekteydi.

Haraç devletleri Çin'e haraçlarını sunduktan sonra Çin tarafından cömert hediyeler ve ticari ayrıcalıklar almaktaydı. Bu sistem ticareti kolaylaştırarak karşılıklı kazan-kazan ilişkisi oluşturmanın yanında Çin'in mutlak üstünlüğünün sürdürülmesini de denetlemekteydi. Vestfalya düzeninde ise egemen devletler arasında serbest ticaret ve ekonomik rekabet fikri gelişmekteydi. Ekonomik ilişkiler genellikle uluslararası ticaret anlaşmaları ve anlaşmaları ile yönetiliyordu. Haraç sisteminde ise hiyerarşik bir yapı olması nedeniyle eşitler arası bir anlaşmaya dayanan sistem yer almamıştır.

Her iki sisteminde bölgesel barış ve istikrara katkıları bakımından ele aldığımızda birbirinden farklı uygulamalar ile yakın sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Haraç sisteminde Çin, komşu devletlere doğrudan askeri müdahale olmaksızın istikrarlı bir düzene dahil ederek bölgesel istikrarın korunmasına yardımcı olmuştur. Çin'in merkezi rolü Doğu Asya'da düzen, güvenlik ve istikrar ortamı sağlamıştır. Vestfalya düzeni ise Avrupa uluslararası düzenini hiyerarşik feodal sistemlerden egemen devletler sistemine kaydırmıştır. Sınırları belli, merkezi otoriteye sahip ulus devletlerin kurulmasına yol açmıştır. Herhangi bir devletin diğerlerine hükmetmesini önlemek için güç dengesi politikalarını teşvik etmiştir. İki sistem arasındaki düzen ve istikrar sağlayıcı unsurlarda belirgin bir şekilde ayrılan taraf haraç sisteminde Çin'in egemenliğinin muhafaza edilebilmesi için gerektiğinde baskı unsurları devreye sokulmaktaydı. Haraç Sistemi siyasi ilişkileri kültürel etki ve asimilasyonla iç içe geçirirken Vestfalya Sistemi yasal çerçevelere ve devlet egemenliği kavramına dayandırmaktaydı.

Haraç Sistemi, Çin'in komşuları üzerinde kültürel ve ekonomik yollarla kontrol ve nüfuz sahibi olmasına olanak tanıran Vestfalya Sistemi, güç dinamiklerinin diplomasi ve savaş yoluyla yönetildiği rekabetçi devlet ilişkilerine yol açmıştır. Özetle, Doğu Asya'daki Haraç Sistemi ve Avrupa'daki Vestfalya Sistemi, kendilerine özgü tarihsel ve kültürel bağlamlarını yansıtan, uluslararası düzene yönelik farklı

yaklaşımları temsil etmektedir. Haraç Sistemi, Çin'in merkeziliği altında hiyerarşiyi ve kültürel nüfuzu vurgularken, Vestfalya Sistemi devlet egemenliğine, yasal eşitliğe ve güç dengesine odaklanmıştır.

HARAÇ SİSTEMİ'Nİ HİYERARŞİ TEORİSİ İLE AÇIKLAMAK

Hiyerarşi teorisi, karmaşık sistemleri, organizasyonlarını hiyerarşik yapılar veya düzeyler halinde analiz ederek anlamayı amaçlayan kavramsal bir çerçevedir. Organizasyonun farklı seviyelerindeki bileşenler arasındaki iç içe geçmiş ilişkileri ve etkileşimleri vurgular. Teori, karmaşık sistemlerin, her birinin kendine has özellikleri ve etkileşimleri olan alt sistemlere veya seviyelere bölünmesiyle daha iyi anlaşılabilceğini öne sürmektedir. Hiyerarşi teorisi, sistemlerin organizasyonunu ve dinamiklerini yapılandırılmış bir şekilde incelemek için ekoloji, ekonomi, sosyal bilimler ve yönetim dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerde uygulanmıştır. Hiyerarşi teorisinin temel varsayımlarını ele aldığımızda şunları görmekteyiz: Karmaşık sistemler, bileşenlerin iç içe geçmiş bir şekilde organize edildiği katmanlar veya düzeyler halinde yapılandırılmıştır. Her seviyenin kendine has özellikleri ve etkileşimleri vardır ve daha yüksek seviyeler daha büyük ve yavaş olma eğilimindeyken, daha düşük seviyeler daha küçük ve daha hızlıdır. Karmaşık sistemler, hiyerarşik seviyedeki bileşenler arasındaki etkileşimlerin, farklı seviyelerdeki bileşenler arasındaki etkileşimlerden daha hızlı olduğu, neredeyse ayrışabilirlik sergiler. Bu özellik, sistem içindeki karmaşıklığın açıklamasını basitleştirmeye olanak tanır. Hiyerarşik seviyelerin sıralaması; süreç hızları, sıklığı ve bileşenler arasındaki etkileşimin gücü gibi kriterlere dayanmaktadır. Daha düşük seviyeler genellikle daha hızlı dinamikleri içerirken, daha yüksek seviyeler daha yavaş dinamikleri içerir (Rozzi et al., 2013).

Hiyerarşi teorisi, sistemlerin genellikle doğrusal olmayan davranışlar sergilediğini, bir düzeydeki küçük değişikliklerin diğer düzeylerde önemli etkilere yol açabileceğini kabul eder. Seviyeler arasındaki bu doğrusal olmayan ilişki, hiyerarşik sistemlerin karmaşıklığına ve dinamiklerine katkıda bulunur. Hiyerarşik sistemlerin, dış kontrol olmadan bileşenlerin etkileşimlerinden kendiliğinden ortaya çıkan kalıp ve yapıların kendi kendini organize etme özellikleri sergilediği varsayılır. Kendi kendini organize etme, karmaşık sistemlerin uyarlanabilirliğine ve evrimine katkıda bulunur. Teori, hiyerarşik yapıların tanımlanmasında ve yorumlanmasında gözlemcinin rolünü kabul eder. Gözlemcinin bakış açısı ve önyargıları, bir sistem içindeki düzeylerin tanımlanmasını ve tanımlanmasını etkileyerek hiyerarşik analizin öznel doğasını vurgular (Wilby, 1994).

Çin'in Doğu Asya'daki hegemonik konumu, uzun süreli, kabul görmüş ve istikrarlı bir liderlik rolü olarak tanımlanmaktadır. Çin, bölgede en güçlü ülke olarak kabul edilmiş ve diğer devletler tarafından bu konumunu genellikle kabul edilmiştir. Çin'in hegemonik konumu, kültürel, ekonomik ve diplomatik liderlik olarak geniş bir meşruiyeti kapsamıştır. Bu liderlik rolü, Çin'in bölgede istikrarı sağlamak ve diğer devletlerle ilişkilerini düzenlemek için belirli kurallar, normlar ve kurumlar geliştirdiği haraç sistemi olarak tanımlanmıştır. Bu sistem, Çin'in bölgedeki diğer devletlerle ilişkilerini düzenlerken, kültürel benzerliklere dayalı bir hiyerarşiyi ve eşitsizliğe vurgu yapmıştır. Bu durum, Çin'in Doğu Asya'da uzun süreli bir barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunduğu şeklinde tanımlanmıştır. Bu sistem, bir yandan resmi olmayan eşitliğe izin verirken, bir yandan da uluslar arasında resmi bir hiyerarşiyi vurgulamaktaydı. Hiyerarşi, yalnızca askeri veya ekonomik güce değil, kültürel değerlere ve sosyal tanınmaya dayanmaktaydı. Hegemon olarak Çin, egemen güç olarak tanınmış, bölgedeki diğer devletler de bu hiyerarşiyi kabul etmiş ve ona bağlı kalmıştır. Haraç sistemi diplomatik ve siyasi temas, kültürel ve ekonomik ilişkiler için bir çerçeve sağlamış ve siyasi birimler arasındaki ilişkileri açıkça tanımlamıştır. İstikrarlı bir güvenlik sistemi oluşturmak için kesişen askeri, kültürel ve ekonomik boyutları olan, uygulanabilir ve tanınmış bir uluslararası sistem olmuştur. Doğu Asya'daki tüm aktörlerin haraç sisteminin kurallarını, normlarını ve kurumlarını kabul etmesi ve toplumsal düzene bir amaç sağladığı yönündeki ifadeler nedeniyle sistemin istikrarı koruduğu savunulmuştur (D. C. Kang, 2010).

David C. Kang, "Hierarchy, Balancing, and Empirical Puzzles in Asian International Relations" adlı makalesinde, Avrupa merkezli uluslararası ilişkiler teorilerinin Asya'daki ilişkileri açıklamakta zorlandığını ve Asya'nın tarihi deneyiminin dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Kang, Asya'daki uluslararası ilişkilerin analitik çerçevelerinin değişmesi gerektiğini ve Avrupa kaynaklı teorilerin Asya'daki gerçekleri tam olarak açıklayamadığını savunmaktadır. Kang, Asya'daki uluslararası ilişkilerin tarihi kökenlerini ele alarak, Avrupa'daki tarihi uluslararası ilişkilerin aksine Asya'da büyük güçlerin dengeleme davranışı yerine hiyerarşi ve bandwagoning (peşine takılma) davranışının daha yaygın olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca, Kang, Asya'daki uluslararası ilişkilerde Avrupa merkezli dengeleme

modelinin geçerli olmadığını, farklı tercihlerin ve davranışların bulunduğunu belirtmektedir (D. C. Kang, 2004).

Çin'in haraç sistemi, hiyerarşi teorisinin kavram ve varsayımları ile açıklandığında sistem içindeki güç yapısını ve ilişkileri anlamak için başarılı bir açıklayıcı olmaktadır. Çin imparatoru hiyerarşinin tepesinde oturan ve ilahi yönetme hakkına sahip en güçlü yönetici olarak görülmektedir. Çin'i çevreleyen, bağımlı devletlerden oluşan eşmerkezli çemberler vardır. Çoğunlukla Kore veya Vietnam gibi kültürel açıdan benzer devletlerden oluşan yakın çevreler, daha katı yükümlülüklerle daha resmi bir pozisyona sahiptir. Göçebe kabileler gibi dış çevrelerin bağları daha gevşek olabilir.

Haraç sistemi açıkça hiyerarşik bir yapıyı yansıtmaktadır. En tepedeki Çin, şartları dikte eden ve bundan en çok fayda sağlayan devlettir. Haraç devletleri, sisteme tabi olarak aralarındaki hiyerarşik bağlantı sayesinde görece daha az düzeyde güç ve güvenlik elde etmektedir. Sistem tamamen eşit olarak kurgulanmamıştır. İç çevreler, bağımlılıklarını ifade eden daha katı yükümlülükler ve ritüellerle karşı karşıya kalırken, dış çevrelerin özerkliği daha fazla ama prestiji daha az olmuştur. Hiyerarşi, Çin'in güç merkezi olduğu bölgesel düzenin korunmasına yardımcı olurken, haraç devletleri, bir miktar özerkliğe sahip olmalarına rağmen, Çin'e bağımlılıkları nedeniyle çatışmaya girmek, revizyonist bir yönelime sahip olma konusunda caydırılmışlardır.

Haraç veren devletler, Çin'in daha yüksek statüsünü tanıdıklarını simgeleyen haraç sunarak Çin imparatorunun üstünlüğünü kabul etmekteydiler. Bu kabul, haraç verme eyleminin bu devletleri Çin'e göre ikincil bir konuma yerleştirmesi nedeniyle hiyerarşik yapıyı güçlendirmiştir. Sistem net bir hiyerarşi kurarken aynı zamanda her iki tarafa da fayda sağlamaktaydı. Haraç veren devletler Çin'den koruma, ticari ayrıcalıklar ve hediyeler alırken, Çin bölgede siyasi istikrarı ve düzen duygusunu korumuştur. Bu karşılıklı yarar yönü, bir hiyerarşinin alt düzey üyelerinin üst düzey üyelerle olan ilişkilerinden koruma veya ekonomik fayda elde edebileceği hiyerarşi teorisine uyumludur. Haraç sistemi aynı zamanda ahlaki bir düzene dayalı hiyerarşik ilişkileri vurgulayan Konfüçyüsçü ideoloji aracılığıyla da meşrulaştırılmıştır. Konfüçyüsçülük, aileler ve toplum içinde bir hiyerarşi öngördüğü gibi, bu prensibi Çin'in kültürel ve ahlaki açıdan üstün görüldüğü uluslararası ilişkilere de genişletmiştir. Hiyerarşi teorisi, hiyerarşilerin bir sistem içinde düzeni ve istikrarı korumaya yardımcı olduğunu öne sürer (D. C. Kang, 2004). Haraç sistemi de benzer şekilde işlemiştir. Çünkü haraç sistemi Çin ile diğer devletler arasındaki etkileşimleri düzenlemeye yardımcı olmuş, çatışma olasılığını azaltmış ve istikrarlı ve öngörülebilir bir bölgesel düzen sağlamıştır.

Haraç sisteminin mirası, Çin'in uluslararası ilişkilere yaklaşımında, özellikle de egemenlik, müdahale etmeme ve hiyerarşik küresel düzene saygı konusundaki vurgusunda hiyerarşik düşünce unsurlarının varlığını sürdürdüğü modern Çin'in diplomatik uygulamalarında görülebilir.

SONUÇ

Han hanedanlığından Qing hanedanlığına kadar kalıcı bir uluslararası ilişkiler modeli olan Çin haraç sistemi, Doğu Asya'nın diplomatik ve siyasi manzarasını önemli ölçüde şekillendirdi. Çin'in kültürel üstünlüğüne ve ahlaki otoritesine dayanan bu hiyerarşik sistem, sık sık askeri müdahaleye ihtiyaç duymadan istikrarlı ve karşılıklı yarar sağlayan bir düzeni teşvik etti. Sistemin kültürel alışverişe, ekonomik entegrasyona ve diplomatik ritüellere verdiği önem, devlet egemenliği ve güç dengesine odaklanan Vestfalya modelinden farklı bir bölgesel istikrarı kolaylaştırdı.

Karşılaştırmalı bir analiz yoluyla bu çalışma, Çin haraç sistemi ile Vestfalya düzenini destekleyen zıt ilkeleri vurgulamaktadır. Vestfalya sistemi egemen devletler arasında yasal eşitliği ve müdahale etmemeyi teşvik ederken, haraç sistemi, Çin'in zirvede olduğu kabul edilen hiyerarşiler üzerinde çalışmaktadır. Bu Çin merkezli çerçeve yalnızca bölgesel barışı korumakla kalmadı, aynı zamanda çeşitli devletleri Çin'in iç Konfüçyüsçü ideallerini yansıtan uyumlu bir düzen içinde bütünleştirdi.

Çin haraç sisteminin mirası, hiyerarşik düşüncenin ve egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerinin merkezi kaldığı çağdaş Çin diplomatik uygulamalarında varlığını sürdürmektedir. Bu sistemin uzun vadeli istikrar ve refahi teşvik etmedeki tarihsel başarısı, Avrupa merkezli uluslararası ilişkiler teorilerine meydan okumakta ve Batılı olmayan perspektiflerin küresel diplomasi söylemlerine dahil edilmesinin önemini altını çizmektedir.

Bu çalışma, haraç sistemini Vestfalya düzeniyle yan yana getirerek, farklı kültürel ve tarihi bağlamların uluslararası ilişkiler teorisini ve uygulamasını nasıl etkilediğine dair daha geniş bir anlayışı teşvik etmektedir. Doğu Asya deneyiminden elde edilen içgörüler, çağdaş küresel diplomasi için değerli

dersler sunmakta ve kültürel ve tarihi özgüllüğe dayanan alternatif uluslararası düzen modellerinin devletler arasında istikrarı ve iş birliğini etkili bir şekilde destekleyebileceğini öne sürmektedir.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, Z. (2022). Çin karakteristiğiyle dünya düzeni: Geçmişten günümüze haraçcı sistem. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48, 365–382.
- Andrade, T., & Hang, X. (2016). *Sea rovers, silver, and samurai maritime east asia in global history, 1550–1700*. University of Hawai'i Press.
- Bayram, M., & Emiroğlu, H. (2020). Çin tarzı uluslararası ilişkilerin analitik çerçevesi: Yeni-haraççılık. *Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 29–44.
- Beyaz, F. (2023). *Modernleşme dinamikleri üzerinden mao dönemi çin dış politikasının eleştirel yaklaşım üzerinden analizi*. Kocaeli Üniversitesi.
- Bielenstein, H. (2005). *Diplomacy and trade in the chinese world, 589-1276*. Brill Academic Publication.
- Gross, L. (1948). The Peace of Westphalia, 1648-1948. *The American Journal of International Law*, 42(1), 20–41.
- Kang, D. (2012). East asia when China was at the centre: The tribute system in early modern east asia. In M. Beeson & R. Stubbs (Eds.), *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Routledge.
- Kang, D. C. (2004). Hierarchy, balancing, and empirical puzzles in asian international relations. *international security*, 28(3), 165–180.
- Kang, D. C. (2010). *Security studies hierarchy and legitimacy in international systems: The tribute system in early modern east asia*. <https://doi.org/10.1080/09636412.2010.524079>
- Kang, D. C. (2012). *East asia before the west five centuries of trade and tribute*. Columbia University Press.
- Kauz, R., & Rossabi, M. (2022). *Tribute system and rulership in late imperial China*. Bonn University Press.
- Kennedy, P. (2002). *Büyük güçlerin yükseliş ve çöküşleri*. İş Bankası Yayınları.
- Kissinger, H. (2014). *Dünya düzeni*. Boyner Yayınları.
- Lee, J.-Y. (2021). The tribute system and the world imagined in early modern east asia. *Millennium: Journal of International Studies*, 50(1), 256–266.
- Mancall, M. (1968). The Ch'ing tribute system: An interpretive essay. In J. K. Fairbank (Ed.), *The Chinese World Order* (pp. 63–89). Harvard University Press.
- Norihito, M. (2003). China in tokugawa foreign relations: The Tokugawa bakufu's perception of and attitudes toward Ming-Qing China. *Sino-Japanese Studies*, 15(111), 108–144.
- Patton, S. (2019). The peace of Westphalia and it affects on international relations, diplomacy and foreign policy. *The Histories*, 10(5).
- Rozzi, R., Pickett, S. T. A., Palmer, C., Armesto, J. J., & Callicott, J. B. (2013). *Linking ecology and ethics for a changing world values, philosophy, and action*. Springer.
- Schottenhammer, A. (2023). *China and the Silk Roads (ca. 100 bce to 1800 ce role and content of its historical access to the outside world)*. Brill Academic Publication.
- Selbitschka, A. (2015). Early Chinese diplomacy: "Realpolitik" versus the so-called tributary system. *Asia Major*, 28(1), 61–114.
- Spruyt, H. (2000). The end of empire and the extension of the Westphalian system: The normative basis of the modern state order. *International Studies Review*, 2(2), 65–92.
- Wang, Y. (2013). Explaining the tribute system: Power, confucianism, and war in medieval east asia. *Journal of East Asian Studies*, 13, 207–232.
- Westad, O. A. (2013). *Restless empire china and the world since 1750*. Vintage Books.
- Wilby, J. (1994). A critique of hierarchy theory. *Systems Practice*, 7(6), 653–670.

